

Олійник Г.І.

УДК 336(476)

РОЛЬ БАНКІВ ТА СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ

Постановка проблеми. Аналіз сучасної економічної літератури доводить те, що постійний розвиток світової економіки та фінансових ринків, а також посилення конкуренції в усіх сферах торгівлі висуває нові вимоги до діяльності грошово-кредитних установ. Адже, щоб задовольнити фінансові та соціальні потреби населення недостатньо лише злагодженого функціонування всіх галузей економіки. Запорукою економічного добробуту населення можна вважати і ефективну роботу фінансового ринку, зокрема діяльність всіх фінансових посередників – представників як банківської так і парабанківської систем [3, с.15].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ефективне функціонування банківської та страхової сфер є основою постійного розвитку фінансового ринку держави. Саме тому ролі та призначенню банків та страхових компаній присвячені праці багатьох видатних науковців, серед яких варто відзначити роботи Лютого І.О., Міщенко В.І., Васильченко З.М., Мишкіна Ф.С., Шахова В.В. та ін.

Невирішені частини проблеми. На думку багатьох авторів на сьогодні нам більше відомо саме про перші гроші давніх народів, а не про фінансових посередників. Сучасна історія збирала чимало інформації про грошовий обіг у давні часи. Проте роль кредитних установ у цьому процесі не знайшла свого відображення. Більше того, міркування в економічній літературі про процес виникнення банків і страхових компаній є настільки суперечливі, що залишаються незрозумілими їхні справжня природа і початкове функціонування [1, с.57; 4, с. 12].

Метою статті є визначення ролі та місця фінансових посередників (банків та страхових компаній) у фінансовій системі держави.

Вклад основного матеріалу дослідження. Перші згадки про банківські операції приписуються Вавилонському царству (VII-VI ст. до н. е.). До його часів належить діяльність перших стародавніх банкірів, які приймали на зберігання гроші та цінності, видавали позики під проценти та заставу, та виступали поручителями при укладанні угод. Виходячи з цього прикладу та згадуючи історію банківської справи загалом стає зрозуміло, що всі види банківських операцій зводилися до приймання вкладів, надання коштів в борг, а також обміну монет. Такі основні види діяльності банків збереглися і до теперішнього часу [7, с.96].

Більше того, сьогодні банки виконують сотні різних операцій з обслуговування своїх клієнтів. І саме тому мають місце деякі суперечності щодо визначення поняття «банк». Так, наприклад, у банківському законодавстві США протягом останніх 40 років питання що таке банк, було одним з найбільш дискусійних. Врешті-решт було визнано законодавчо, що банком є будь-яка установа, що приймає вклади, які вкладник має право вилучити на вимогу; надає комерційні позики.

В російській літературі має місце наступне визначення банку: банк — це комерційне підприємство, що є юридичною особою, діючою у відповідності із законом місцезнаходження. Банкам надано право залучати грошові кошти від юридичних та фізичних осіб і від свого імені розміщувати їх на умовах поверненості і платності, а також здійснювати багато інших банківських операцій. У якості засновників банків можуть виступати фірми, банки, корпорації, окремі фізичні особи, як постійні мешканці країни, так і іноземці. Комерційний банк набуває статусу юридичної особи з моменту реєстрації статуту в Центральному банку Росії [5, с. 105].

У вітчизняній літературі також існує чимало визначень категорії «банк». До слова, Міщенко В.І. у підручнику «Банківські операції» визначає, що «банки – це установи, що акумулюють грошові кошти і нагромадження, надають кредити, здійснюють грошові розрахунки, облік векселів, емісію грошей та цінних паперів, операції з золотом, іноземною валютою тощо» [7, с.45].

Важко недооцінити роль банків в фінансовій системі держави, адже і з історичного досвіду, і з визначень зрозуміло, що основним призначенням банку є перерозподіл за певну винагороду грошових коштів від тих осіб, які мають їх надлишок, до тих, хто відчуває їх нестачу. Найчастіше такий перерозподіл являє собою перелив коштів від домашніх господарств до суб'єктів підприємницької діяльності. Саме ці грошові заощадження вважаються найбільшим джерелом інвестицій в економіку і саме вони є основним предметом банківської конкуренції.

Ключову роль банків у фінансовій системі держави можна досягнути розглянувши його основні функції та стратегічні цілі діяльності.

Найчастіше виокремлюють три основоположні банківські функції.

Першою фундаментальною банківською функцією є трансформаційна, в основу якої покладена інша, не менш важлива функція, - залучення вільних коштів населення. Для цього банку обов'язково мати ліцензію Національного банку України. Як вже було зазначено раніше, процес зберігання цінностей склався історично: його коріння сягає часів стародавнього Єгипту, коли населення віддавало на зберігання храмам врожай та худобу. Згодом на зберігання почали прийматися дорогоцінні метали та кошти. Гроші покладені на банківський рахунок – це основа перетворення (трансформації) залучених коштів на кредити. Тим не менше, право власності на кошти і цінності внесені до банківської установи, залишаються за їх вкладником.

Другою, не менш важливою функцією банків, є регулювання грошового обороту. Крізь банки проходять розрахунки всіх господарських та економічних суб'єктів, тобто за допомогою банків

відбувається перелив грошових коштів від одного суб'єкта до іншого, від однієї галузі економіки до іншої. Банки обертають крізь себе не тільки всі кошти економіки країни, а й ті, що потрапляють від іноземних вкладників [8, с. 33].

Посередницька функція є третьою основною функцією банків. Її необхідність пояснюється наявністю в економіці суттєвих інформаційних та мінових витрат. Для кредиторів розпізнання потенційних позичальників є дорогим процесом. Щойно кредитор знаходить потенційного позичальника, він має витратити додатковий час і гроші для того, щоб дізнатися, чи позичальник поверне його борг. Крім цього існують і мінові витрати на підписання відповідного контракту про позичку, або на комісійні посередникам при купівлі цінного паперу [6, с.83].

Повноцінна діяльність банківської установи неможлива без визначення основних довгострокових орієнтирів її діяльності. Найчастіше за свою основну стратегічну ціль банк приймає ефективну та безперебійну роботу на обраному ринковому сегменті. Іноді систему цілей банківської установи відображають за допомогою «трикутника банківської політики» (рис 1).

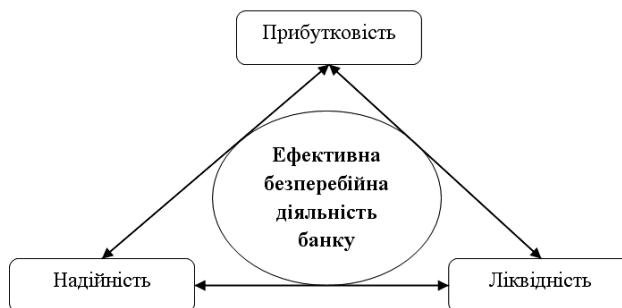

Рис. 1. Трикутник банківської політики.

Прибутковість банку – це сумарний позитивний результат його фінансової та комерційної діяльності. За рахунок доходів банку покриваються всі його операційні та неопераційні витрати, формується прибуток, обсяг якого визначає рівень дивідендів, зростання капіталу та підвищення банківської репутації в цілому.

Надійність банку визначається мірою впливу на нього внутрішніх та зовнішніх чинників. До зовнішніх належать чинники, якими банк не може управляти, наприклад: стан фінансового ринку держави, курси валют, політична ситуація тощо. До внутрішніх належать такі чинники, як професійний рівень підготовки персоналу банку, рівень менеджменту, обсяги його власних ресурсів, а точніше, раціональне співвідношення його активів і пасивів.

З ризиком ліквідності банківської установи стикаються щодня, оскільки постійно існує ймовірність невідповідності між попитом і пропозицією коштів, а отже і неспроможності банку своєчасно і в повному обсязі виконати свої зобов'язання.

Доречі, і недостатня і надлишкова ліквідність банку чинить негативний вплив на його діяльність. Так низький рівень ліквідності банку призводить до зниження його платоспроможності і, як наслідок, до зниження довіри клієнтів до банку. Існує велика ймовірність того, що внаслідок ланцюгової реакції криза ліквідності поступово охопить й інші банки, а отже може постраждати і банківська система країни в цілому. Надлишкова ліквідність свідчить про низький рівень менеджменту банку та його неспроможність ефективно розпоряджатися тимчасово вільними коштами [8, с. 85].

З усього вищезазначеного можна зробити висновок, що саме банки відіграють основну роль в утворенні оптимального середовища для мобілізації й вільного переливу капіталів, нагромадженні коштів для структурної перебудови економіки, приватизації й розвитку підприємництва.

Як і кожен підприємець, банк виробляє свій продукт. Цим продуктом є платіжні засоби і розмаїття послуг, що сьогодні надаються банками своїм клієнтам. Надаючи ті чи інші види послуг, банк стає своєрідним індикатором добробуту населення і стану економіки країни в цілому, оскільки саме банківські установи постачають додаткові кошти в народне господарство, а також щодня стикаються з кредитуванням малого, середнього та великого бізнесу, його зростаючими потребами і динамічним розвитком ринку [7, с.76].

Ознайомившись з місцем та роллю банківських установ у фінансовій системі держави, перейдемо до розгляду не менш важливих у наш час грошово-кредитних інституцій – страхових компаній.

Для того, аби краще зрозуміти суть діяльності страхових компаній, необхідно розібратися у самому понятті «страхування». Процес розвитку страхування має не менш цікаву і довготривалу історію, ніж висвітлений раніше процес еволюції банківської справи. Прийнято вважати, що крізь віки страхова справа перетворилася із некомерційної в комерційну діяльність.

Так само як і банківництво, страхування бере свій початок у Вавилонському царстві, де було розповсюдженим взаємне страхування, в основі якого закладена ідея колективної взаємодопомоги.

Подібні приклади взаємострахування можна знайти і в Стародавньому Римі, де представники однієї професії або віросповідання започатковували професійні спілки. Гончари, склярі, пекарі, м'ясники, теслярі об'єднувалися між собою задля створення фондів взаємної допомоги [2, с. 217].

Прорив у розвитку страхування припадає на кінець XVIII — початок XIX століть під впливом промислового перевороту. Страхування в цей період чітко розподілене на майнове та особисте. Для останнього в той час вже активно використовувалася система актуарних розрахунків. Саме в цей час в Росії

в перше було дано визначення страхування: «Застрахование есть: буде кто корабль или судно, или товар или груз, или иное что для предохранения несчастливого случая или опасности, или изстребления или разорения, за некоторую плату, соразмерно долготе и свойству пути или времени года, или иным обстоятельствам, отдаст обществу, учрежденному для предохранения несчастливых случаев, и получит от ононого письменное обязательство во уверение, что страховое общество обязуется платить полную цену отданного на страх корабля или судна, или товара, или груза, или иного чего» [9].

Протягом останніх століть основним досягненням страхової справи є завершення спеціалізації по майновому, особистому та страхуванню відповідальності. На сьогоднішній час страхування є важливим сектором як світової, так і національної фінансової систем.

Економічна сутність страхування полягає у наданні населенню постійного та надійного страхового захисту. Це пояснюється природним бажанням людства захистити власне життя та майно від всіх можливих техногенних, екологічних, економічних, політичних та інших видів ризику. Коли існує страх настання непередбачуваних подій і спроможність у грошовій або натуральній формі захистити себе від них, в дію вступає страховий захист.

Отже, іншими словами, страхування – це процес усвідомленого створення фізичними та юридичними особами страхових фондів з метою відновлення майна, здоров'я, працездатності і особистих доходів.

На думку російського науковця Шахова В.В., страхування – це спосіб відшкодування збитків, яких понесла фізична чи юридична особа, за допомогою їх розподілу між багатьма особами (страховою сукупністю). За законодавством США, страхування – це офіційний соціальний механізм, призначений для скорочення ризику шляхом передачі ризиків кількох індивідуальних суб'єктів права страховику на основі договору між ними [10, с.97].

Існують три основні форми організації страхових фондів.

Фонди, які створюються державою за рахунок бюджетних або інших державних коштів, мають назву централізовані. Вони формуються як в натуральній так і в грошовій формі і знаходяться у безпосередньому розпорядженні уряду.

Самострахування – один з найбільш розповсюджених методів суб'єктів господарювання та окремих осіб захистити себе. Головним джерелом формування таких резервів є особисті доходи осіб, частину з яких прийнято відкладати на погашення збитків від непередбачуваних ситуацій, а також для гарантії безперебійності виробничого процесу.

Третьою формою організації страхових фондів є саме страхування як система формування і використання фондів страхових організацій, що створені за рахунок внесків зацікавлених у страхуванні осіб.

Для страхування характерними є специфічні ознаки, які визначають його як незалежну економічну категорію:

- існування страхового ризику як ймовірності настання страхового випадку, що здатний нанести матеріальний збиток;
- розподіл збитку у часі та просторі;
- задоволення потреб страхувальників у покритті матеріальних збитків у разі настання страхового випадку [10, с. 99].

Із визначення сутності та ознак страхування стає зрозуміло, що основним призначенням даної економічної системи є створення такого страхового захисту майнових інтересів населення, яка б забезпечувала їм реальне відшкодування збитків, спричинених різними видами ризиків, а також дозволила б формувати та ефективно використовувати інвестиційні ресурси для розвитку економіки.

Висновки. Виходячи з усього вищезазначеного, роль обох фінансових установ неможливо недооцінити. Банки нерідко називають індикаторами національного добробуту. Адже, якщо промисловість є слабкою і нездатна обслуговувати власні кредити, то і банки є непотрібними і занепадає вся економічна система. І навпаки, процвітаючі та ефективні підприємства справно виплачують відсотки за власними кредитами і потребують все більше і більше фінансових вкладень.

Страхування є надійним партнером та помічником як в бізнесі, так і в житті кожного окремого індивіда. Воно допомагає відчувати впевненість у завтрашньому дні незважаючи на мінливість ринку. Для того аби страхування стало більш доступним і зрозумілим, необхідним є формування надійного та ефективного механізму страхового захисту. І це задача не тільки страхових компаній, а й сучасного суспільства в цілому.

Банки та страхові компанії є настільки потужними фінансовими інститутами, що стабільність та прогресивний розвиток економіки та суспільства багато в чому залежать саме від стану банківської та страхової сфер.

Джерела та література:

1. Васильченко З. М. Комерційні банки: реструктуризація та реорганізація : монографія / З. М. Васильченко. – К. : Кондор, 2004. – 528 с.
2. Історія страхування : підруч. / С. К. Реверчук, Т. В. Сива, С. І. Кубів, О. Д. Вовчак; за ред. С. К. Реверчука. – К. : Знання, 2005. – 213 с.
3. Коцовська Р. Р. Банківські операції : монографія / Р. Р. Коцовська, О. П. Павлишин. – К. : УБС НБУ; Знання, 2010. – 390 с.
4. Лютий І. О. Банківський маркетинг : підруч. / І. О. Лютий, О. О. Солодка. – 2-е вид. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 776 с.

5. Львов Ю. И. Банки и финансовый рынок : монография / Ю. И. Львов. – СПб. : КультИнформПресс, 1995. – 192 с.
6. Мишкін Ф. С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків : монографія / Ф. С. Мишкін. – К. : Основи, 1999. – 963 с.
7. Міщенко В. І. Банківські операції : підруч. / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 796 с.
8. Міщенко В. І. Ліквідність банківської системи України : наук.-аналіт. матеріали / В. І. Міщенко, А. В. Сомик. – К. : Нац. банк України; Центр наук. досліджень, 2008. – 180 с.
9. Устав Купеческого Водохозяйства от 23 ноября 1781 года : [Электронный ресурс] // Знай страхование! – Режим доступа : <http://www.znay.ru/insurance/>.
10. Шахов В. В. Страхование : учеб. для вузов / В. В. Шахов. – М. : Страховой полис, ЮНИТИ, 1997. – 311 с.

Падерин А.В.

УДК 338.48

СПЕЦИФИКА РАЗРАБОТКИ ЭКОНОМИКО-МАТЕМАТИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ ЭФФЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ В ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ КРЫМА

Актуальность. Повышение эффективности функционирования туристической отрасли невозможно без выявления негативных факторов, тормозящих её развитие. Для этого необходимо обратиться к данным отечественной и зарубежной статистики. Системный подход к анализу работы туристической отрасли потребует обобщения негативных факторов и оформления их в виде экономико-математической модели.

Анализ литературы [1-5] по проблеме разработки экономико-математической модели управления в туристической отрасли показывает наличие различных подходов.

Гущина Н.А. предлагает модель туристического потенциала, основанную на его частях и элементах [1]. При этом эффективность управления в туристической отрасли можно связывать с полнотой раскрытия туристического потенциала. К составным частям туристического потенциала относят профильную, инфраструктурную, законодательную, географическую, историко-культурную, продуктную, информационную, экологическую, инновационную, кадровую части. К составляющим элементам, например, профильной части относят преобладание доли въездного и внутреннего туризма в составе туристических услуг, превышение количества туроператоров над турагентами и т.д. Таким образом предложенная экономико-математическая модель позволяет увидеть все факторы, от которых зависят конечные результаты работы туристической сферы. Однако, данная модель не помогает раскрыть причины, почему те или иные факторы показали невысокие значения, а значит с практической точки зрения применение данной модели будет ограничено.

Важна и экономико-математическая модель оценки эффективности управления, предлагаемая Кендоховым А.В [2]. В основе этой экономико-математической модели лежит сопоставление экономического параметра работы предприятия параметру, характеризующему деятельность управленческого персонала в сфере маркетинга. Однако, не всегда достижение экономических показателей вызвано деятельностью управленческого персонала именно сферы маркетинга. Так, если мы берем, например, такой экономический показатель, как снижение затрат, то он может быть вызван как увеличением объемов реализации (маркетинг), так и лучшей работой финансового отдела. Улучшение другого экономического показателя (повышение производительности труда) вызывается, как правило, более грамотной работой персонала высшего уровня управления. Таким образом, оценивая эффективность работы организации путем сопоставления экономических показателей с соответствующими им управленческими индикаторами является вполне оправданным. Применение данной модели в народном хозяйстве, в частности в туристической отрасли, будет означать следующее. Оценка эффективности работы чиновников в сфере туризма должна осуществляться путем сопоставления их управленческих решений достигнутым экономическим показателям. Следовательно, в этом случае эффективность работы туристической отрасли можно свести к эффективности работы звена высшего уровня управления, то есть чиновников. Однако, не стоит забывать про эффективность работы самих предприятий туристической отрасли.

Интерес вызывает и модель эффективности, предлагаемая Прилуцким В.Б., в основе которой лежат 3 составляющие – маркетинг, управление и реинжиниринг [3]. Она перекликается с метамоделью. Так, маркетинг составляющая связана с областью финансовых результатов, поскольку именно сопоставление составляющих внутренней и внешней среды может привести к хорошим финансовым результатам. Без инноваций (реинжиниринга) невозможно достижение качества управления. Осуществление управления неизбежно сопряжено с постановкой и достижением стратегических целей и задач. Более того предлагаемая Прилуцким В.Б. модель эффективности позволяет избежать необходимости установки дорогостоящих АСУ, которые необходимы, если рассматривать метамодель применительно к отрасли. Достигается это за счет того, что в модели Прилуцкого В.Б. упор делается не на передачу информации от предприятий государству и обратно, а на наглядное представление составляющих эффективности и путей ее достижения. Однако, у модели, предлагаемой Прилуцким В.Б., есть недостатки в практическом применении. Так, маркетинговая составляющая не позволяет оценить эффективно ли работает организация, так как многие положения на практике могут не работать. Так, выполнение некоторых функций управления на практике